

KGORO YA THUTO YA GAUTENG
DITLHAHLOBO TŠA MAREMATLOU

SEPEDI LELEME LA TLALELETŠO
MAEMO A GO LEKANELA
(Lephephe la pele)

NAKO: diiri tše 2

MEPUTSO: 80

DITAELO:

- Tlhahlobo ye e na le dikarolo tše tharo:
 - Karolo ya A: Tekatlaologanyo.
 - Karolo ya B: Kakaretšo ya ditemana.
 - Karolo ya C: Thutapolelo.
 - Nomora dikarabo tša gago bjalo ka dipotšišo tša tšona.
 - Araba dipotšišo ka moka.
-
-

KAROLO YA A
TEKATLHAOLOGANYO

POTŠIŠO 1

Bala ditemana tše di latelago gore o kgone go araba dipotšišo:

Masetlapelo ke kobo ya ka mehla e aperwe ke bohle

Tše ke tše dingwe tša ditragalo tše di amago bagwera, meloko le badudi ka moka. Ngwaga wa 2004 o tlišitše masetlapelo go batho ba bantši ka mono Afrika-Borwa.

A.

Dikotsi tša masetlapelo le dintwa tše di sa kwešišagalego, di fetile ka maphelo a badudi ba bantši mo motseng wa Tshwane, ngwageng wa 2004. Mpša e swanetše go ba mogwera yo mogolo wa motho efela ga go a ba bjalo go monna yo mongwe wa mengwaga ye masomeseswai. Monna yo o be a ile go fepa dimpša bjalo ka mehlang, sa go makatša ke ge dimpša di mo hlanamele gomme tša mo rathagantšha. Masetlapelo a ge a drega, ke ge molekani wa gagwe a eme kaletšhogo le tšalelo a palelwa ke go thuša monna go tšwa dinaleng tša lehu.

B.

Masetlapelo a mangwe ke a monna yo a tšhumilwego go fihlela a neela moya. Yena go dumelwa ge a be a swere bohatse bjo bo bego bo tla dira gore basenyi ba ba bantši ba swarwe. Monna yo mongwe yo go dumelwago a be a tliša bana ba magareng a mengwaga ye lesome le lesomepedi ka thobalano, o ile a lletwa ke ditšhipi pele ngwaga wo wa 2004 o e ya swiswing.

C.

Nakong tše dingwe dintwa le diphapano gareng ga baratani di hloa dipolayano, mohlomongwe ke ka lebaka la lehufa. Mosadi tsoko yo a bego a šoma lebenkeleng le lengwe go la Tshwane, o ile a latelelwa ke molekani wa gagwe yo a ilego a re ntle le polelo a mo nešetša sefako sa dikolo, gomme a neela moya.

D.

Modudi yo mongwe yo a bego a sepela ka sefatanaga o ile a rothothwa ke batho tsoko ka dithunya, le ge a ile a leka go tšhaba o ile a hlokošana. Seo se ile sa tliša letšhogo le poifo go ba lapa. Bana bao ba bonego tiragalo ye, ba be ba letlalelong ka ge ba lemoga gore bophelo bja matšatši a re swana le dinonyana, re no dula re tšhaba. Ditiragalo tša mohuta wo di re lemoša gore bosenyi bo ka diragalela mang le mang, neng goba neng, kae goba kae. Le ge ngwaga wo o fetile, tahlegelo le letšhogo di tla dula di le gona dipelong tša ba bantši

E fetoletšwe le go nolofatšwa go tšwa go: Pretoria News, December 2004

- 1.1 Go ya ka diteng tša temana ya pele badudi ba motse wa Tshwane a naa ba ipshinne ka ngwaga wa 2004? Efa lebaka la karabo ya gago. (3)
- 1.2 Mo temaneng ya A, monna yo go bolelwago ka yena o rathagantšwe ke eng? (2)
- 1.3 Monna yo o be a na le mengwaga ye mekae? (1)
- 1.4 Ke ka lebaka la eng molekani wa gagwe a be a sa mo thuše? (2)
- 1.5 Na wena ge nka be e le wena o be o tla dira eng go thuša mo tiragalong ye ya masetlapelo? (2)
- 1.6 Sekafoko se: go tšwa dinaleng tša lehu, se hlaloša eng go ya ka temana? (2)
- 1.7 Ke ditiragalo dife tše PEDI tšeo go bolelwago ka tšona mo go B? (4)
- 1.8 Mo ditiragalong tša mo go 1.7, ke efe yeo e tlogelago bana ba le tlalelong / ba hlakahlakane ka letšhogo? (1)
- 1.9 Ke eng seo se hlolago dipolayano gare ga baratani? (1)
- 1.10 Dikafoko tše mo ditemaneng di hlaloša eng:
 - 1.10.1 Go hlanamela motho. (2)
 - 1.10.2 Go nešetša sefako sa dikolo. (2)
 - 1.10.3 Go neela moya. (2)
 - 1.10.4 Ngwaga o ya swiswing. (2)

- 1.11 Na ge o sa hlwe o ratana le motho, o swanetše go mmolaya? Efa karabo le maikutlo ao a tla amogele gago. (3)
- 1.12 Go ya ka tema ya C, ke tiragalo efe yeo e tšhošitšego bana? (2)
- 1.13 Mmegi wa ditiragalo o re, **re swana le dinonyana**. Ke sekapolelo sa mohuta mang seo? (2)
- 1.14 Na ditiragalo tše di filwego mo ditemaneng tše di a lebalega? Efa mabaka a go kwagala. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: [35]

**KAROLO YA B
KAKARETŠO YA DITEMANA**

POTŠIŠO 2

Bala ditemana tše di latelago gomme o di akaretše ka go fa dintlha tše lesome.

Kgethollo ya bong

Palo ya basadi bao ba šomago mešomo ya godimo mafelong a a fapanego, e fase kudu ge e bapetšwa le ya banna. Seo se ra go re le ge temokrasi e le gona, maemo a basadi ga se a fetoge. Mahlatshe ke gore, khomišene ya tša tekano ya bong e sa tšwa go phatlatšha gore seemo se sa ditaba se fedišwe.

Go ya ka khomišene ye, basadi ba swanetše go bewa ditulong tša go ba bathapetši goba balaodi. Seo se tla gapeletšha gore diiri tša mošomo e be tše di nolofatšwago. Molao o gatelela gore go be le mafelo a go hlokomela bana mafelong a mešomo.

Beng mediro ba swanetše go šomiša molao wo. Khomišene e lemogile gore ke palonyana ye nnyane fela ya basadi bao ba lego maemong a bolædi. Molao wo o gatelela gore batho ba se kgetholwe go ya ka bong.

Ge diphetogo di ka ba gona mešomong, batho bohle ba ka phela gabotse ka boiketlo ba sa lebelelane ka lenyatšo.

PALOMOKA YA KAROLO YA B: [10]

KAROLO YA C
THUTAPOLELO

POTŠIŠO 3

Bala temana ye gore o kgone go araba dipotšišo tše di latelago:

Melao e fediša **kgatelelo** ya batho. Temokrasi yona e tlišitše **tokologo** ya batho bohle. Molao o tla matlafatša basadi, digole le bao ba bego ba sa swarwa gabotse.

- 3.1 Go tšwa temaneng ya ka godimo, ngwalolla mafoko ao a tšilego ka mabaka a a latelago:
- 3.1.1 La lebaka la bjale. (2)
- 3.1.2 La lebaka le le fetilego. (2)
- 3.1.3 La lebaka le letlago. (2)
- 3.2 Maina a a ntshofaditšwego mo temaneng ke mainamatšo. Ngwala madiri a a tšwago go ona. (2)
- 3.3 Efa botee bja maina a a latelago go tšwa temaneng:
- 3.3.1 Melao. (1)
- 3.3.2 Digole. (1)
- 3.3.3 Basadi. (1)
- 3.4 Ngwala lefoko le ka tirwa: **Molao o tla matlafatša basadi.** (2)
- [13]

POTŠIŠO 4

Bala temana ye gore o kgone go araba potšišo ye e latelago:

Matome o a tseba gore o na le **leihlo** le tee efela o sepela bošego. Ga se a **bolla** efela o rata basadi. O dirwa ke gore o **tšhaba** go diša. Basadi ba le bona ba tla feletša ba se ba **nyalwe**.

Lebanya mantšu a a latelago a, go tšwa temaneng ya ka godimo, le ditlhalošo tša maleba tše di filwego:

4.1	Moihlwe	Basadi ba go se nyalwe	(2)
4.2	Lešoboro	O tšhaba go diša	(2)
4.3	Lešolopudi	O na le leihlo le tee	(2)
4.4	Mafetwa	Ga se a bolla.	(2)

[8]

POTŠIŠO 5

Bala temana ye e latelago gore o kgone go araba dipotšišo:

Mošemane yo o ntena kudu wa tseba. O bolela gampe ka kgarebe yeo ke nyakago go e nyala. Mologadi ke motho wa ka, nka se mo tlogele le gatee. O tagwa ke purapura ye a sa tšwago go e apara.

- 5.1 Ngwalolla mantšu ao a thaletšwego mo temaneng ya ka godimo o a tliše ka nyenyefatšo. (4)
- 5.2 Tsopola sekafoko se se bontšhago **go gana** (kganetšo) mo temaneng. (1)
- 5.3 Šomiša lentšu le **tseba** mafokong a mabedi go laetša ge le ena le ditlhalošo tše pedi. (4)
- [9]

POTŠIŠO 6

Bala temana ye e latelago gore o kgone go araba dipotšišo:

Ke ile ke sa **swerwe** ke **boroko**, ka kwa modumo wa sethunya, ka nyaka go **tšwela** ntle, efela ka tšhoga. Tate o tlwaetše go **lebelela** ka letsikangope bošego. Ke hlwa ke mmona a **dira** bjab.

- 6.1 Go tšwa temaneng ya ka godimo, go šomišitšwe mathuši a mane, le lengwe le lengwe le lediri leo le ntshofaditšwego. Ngwalolla mathuši ao. (4)
- 6.2 Lentšu le le ntshofaditšwego e lego 'boroko' mo temaneng ke leinakgopolo, hlama lefoko ka lona. (1)
- [5]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: [35]

PALOMOKA: 80